

MANJŠINSKO ŠOLSTVO NA KOROŠKEM

Trendi - vprašanja - perspektive

Vladimir Wakounig

1. Namesto uvoda - Bežen pogled v polpreteklost

V zadnjih letih je postalo okrog manjšinskega šolstva na Koroškem razmeroma zelo mirno. Ta trditev velja toliko, koliko imamo v spominu razprave in diskusije iz druge polovice 80-tih let. Takrat je namreč šlo za enega največjih političnih posegov v strukturo manjšinskega šolstva, saj so nemško-nacionalni krogi, ki so dobili podporo iz vseh koroških deželnozborskih strank, bili na tem, da uvedejo ločevanje otrok po jezikovnih in nacionalnopriznavalnih kriterijih. Razprava, ki se je razvnela, je zdaleč presegala koroške in avstrijske meje. V to tematiko so bili vključeni tudi najvišji politični vrhovi obeh držav. Saj je ob prilikah različnih srečanj avstrijskih in takrat jugoslovanskih politikov, t.i. koroško šolsko vprašanje bilo vedno prisotno in je nemalokrat tudi odločilno oblikovalo vzdušje političnih pogovorov in sosedskih odnosov. Na pobudo južnotirolskih politikov, ki so iz manjšinske solidarnosti zelo pozorno sledili tej "koroški razpravi", je prišlo celo do tematiziranja v rimskem senatu, kjer se je z vso resnostjo apeliralo na avstrijsko vlado, naj ne kloni pred zahtevami nemško-nacionalnih grupacij na Koroškem. Takratna koroška politična elita se je zacementirala na zelo čudno pojmovanje šolske diskusije. češ da je to samo "koroško vprašanje" in da ga je treba tudi zaradi tega edino le rešiti na Koroškem. Vse opomine k strpnosti in zmernosti se je kvalificiralo kot "napade na Koroško". Lahko trdimo, da je ravno koroški politični vrh agiral s teorijo zarote in da nikakor ni bil dovzeten ta nasvete, ki so prišli iz krogov politikov-kolegov drugih zveznih dežel Avstrije. Nasprotno. Tristrankarski pakt, h kateremu so se zavezale vse tri deželnozborske stranke (SPÖ, ÖVP in FPÖ) že leta 1976, kadar gre za pravice in interese Koroških Slovencev, je vplival na politike hromeče in kakor jarem, ki jih je naredil statične in zaverovane v svoje agiranje. V tej tristrankarski navezi so se obrnili predvsem proti vsaki znanstveni razpravi o šolstvu, ki so jo zahtevali znanstveniki različnih avstrijskih in tujih univerz. Akceptiranje znanstvene razprave bi pomenilo, da bi se bilo treba odpovedati določenim mitom koroškega zgodovinopisja, ki je politikom ponujalo poenostavljeno gledanje na odnose med večino in manjšino. Akceptiranje znanstvene razprave pa bi tudi pomenilo, da se politika umakne iz diskusije in da je treba razpravo usmerjati po stvarno znanstveno-pedagoških, ne pa političnih argumentih.

Napetost med uradno koroško politično elito in znanostjo je eskalirala prav ob primeru celovške univerze, ki se je z vsem njej danim angažmajem izrekla proti vsaki šolski reformi, ki bi uvajala ločevanje otrok. Ker so strokovnjaki celovške univerze ločevanje otrok razpravljali na ravni mednarodnih izkušenj in s tem vključevali to "koroško šolsko vprašanje" v kontekst mednarodne pozornosti, so koroški politiki to delovanje dis-

kreditirali in grajali (glej predvsem GSTETTNER 1988; WAKOUNIG 1991; PÄDAGOGISCHE FACHVEREINIGUNG / STROKOVNO PEDAGOŠKO ZDRUŽENJE 1991). Gonja s strani uradnih politikov osebno proti nekaterim znanstvenikom celovške univerze je postala prav tako del javnega agiranja in je deloma prekoračila meje tolerance in človeškega spoštovanja. Višek poskusa politične represije in grožnje je bila vsekakor intervencija takratnega deželnega glavarja Leopolda Wagnerja pri bivšem ministrstvu za znanost dr. Hansu Tuppyju leta 1987, da bi odstranili oz. premestili s univerze tiste znanstvenike, ki nočejo biti poslušni in pokorni. Koroška politika se je ravno ob diskusiji manjšinskega šolstva v 80-tih posluževala strategij, ki so deloma zelo drastično spominjale na tendence, ki niso več v skladu z demokratičnimi sistemi. Poskusi ustrahovanja in utišanja so bili vidni.

Zelo masiven poseg koroške politike v razpravo o spremembi manjšinskega šolstva je bil več kot samo poseg v strukturo šolskega sistema. Bil je predvsem poseg v koroško družbo. Diskusija o ločevanju otrok je nekako na novo definirala meje med večino in manjšino, kar je pomenilo, da pripadnost k jeziku ni več odgovarjala tradicionalnemu razmerju med večino in manjšino. Na strani manjšine so se čez noč znašli tudi vse tiste nemškogovoroče strukture in nemškogovoreči, ki so javno nastopali proti segregacijskim zahtevam v šoli in se zavzemali za večjo potrebo po dvojezični izobrazbi. Poseg koroške politike v šolsko razpravo 80-tih je zapustil globoko socialnopsihološko zarezo med prebivalstvom in pri posameznikih. Lahko pa izostavimo tudi tezo, da se je ob primeru šolske razprave del koroškega prebivalstva emancipiral in s tem zapustil linijo, ki so jo politiki hoteli določiti.

Za potrditev te drzne hipoteze zaenkrat ni možno navesti kakih znanstvenih raziskav, kar pa po mojem ne nasprotuje taki oceni. Vsekakor pa je nekaj opazovanj iz političnega obnašanja in življenja koroške družbe, ki to potrjujejo. Eden najbolj jasnih pokazateljev je sprememba v razmerju sil med strankami, kar pomeni da posamezne stranke ne morejo računati več z ustaljenim in lojalnim potencialom volilcev. Tema "manjšina" ni več apriori tabuizirana. Političnega in kulturnega udejstvovanja se ne da več zakoliti s poskusi etnične pripadnosti. Iz tega sledi, da je na ravni civilnega obnašanja, bodisi pri ekoloških, regionalno-gospodarskih, delovnih, socialnih, kulturnih in celo politično-participacijskih vprašanjih vedno več povezovanj med nemško- in slovenskogovorečimi. Ta osebna sprostitev ob običajni jezikovni meji in čedalje večje premagovanje etnično veljavnih kriterijev ima tudi posledice za manjšinsko šolstvo in njene perspektive. To se zaenkrat kaže predvsem v vsakoletni statistiki prijav k dvojezičnemu pouku.

2. Znanstveno zanemarjanje in marginaliziranje manjšinskega šolstva

Ena največjih hib manjšinskega šolstva je, da mu manjka podrobnih znanstvenih razprav, ki bi dale vpogled v notranjost sistema. Primanjkuje raziskav, ki bi pokazale funkcionalnost in uspešnost dvojezičnega pouka; primanjkuje raziskav, ki bi se lotile motivov, zaradi katerih starši prijavijo svoje otroke k dvojezičnemu pouku. Primanjkuje tudi znanstvenega pristopa do izobrazbe dvojezičnega kadra, torej, da trenutno ni nobene evalvacije med teorijo izobrazbe in vsakdanjo prakso. Znanstveni deficiti na področju manjšinskega šolstva so slej ko prej tesno povezani s historičnimi hipotekami, ki so produkt dolgoletnega odnosa koroške politike do razvoja manjšinskega šolstva. Medtem, ko se je avstrijska izobraževalna politika v začetku 70-tih zapisala temeljiti

razpravi vsesplošne šolske problematike in prav v ta namen ustanovila tri Centre za šolske poskuse in šolski razvoj (Zentrum für Schulversuche und Schulentwicklung) na Dunaju, v Gradcu in Celovcu, je manjšinsko šolstvo na Koroškem ostalo nedotaknjeno. Kljub temu, da se je v raziskovanje in preobrazbo splošnega avstrijskega šolskega sistema investiralo nešteto razprav, ki so imele tudi konsekvence na organizatorično in vsebinsko ponudbo šolstva, je pedagoško in didaktično posodobljenje dvojezičnega pouka popolnoma izostalo. Tako tudi manjšinsko šolstvo na Koroškem kot svoja zvrst avstrijskega šolstva dolgo ni prodrla v zavest znanstvenikov in političnih struktur, ki so bile zadolžene za reforme. Manjšinsko šolstvo so avstrijske šolske reforme le v tolikor prizadele, v kolikor so bile določene spremembe v šolstvu splošnega značaja. Doba avstrijskih šolskih reform je šla mimo manjšinskega šolstva. Zgleda da je ignoriranje potreb in morebitnihboljšanj pri dvojezičnem pouku bilo več kot samo slučajno. To preziranje lahko ocenimo kot zavestno marginaliziranje manjšinskega šolstva, ki se ga je s tem prepustilo popolnoma samemu sebi oz. je bilo s tem odrinjeno v zelo osamljeno pozicijo. Koroški politiki je tako ravnanje bilo zelo prav, saj dvojezično šolstvo do začetka 80-tih let nikakor ni dobilo kake solidarnosti s strani pedagogov znanstvenikov.

Tako tudi ne preseneča, da se tudi med dvojezičnimi učitelji v preteklosti nikakor nista mogla razviti kultura reforme in pripravljenost za eksperimentiranje. Prej je bilo opazati veliko rezerviranosti do morebitnih sprememb. Skepsa dvojezičnih učiteljev do inovacij je bila razumljiva, kajti spremembe iz preteklosti so bile politično obarvane in so bile vseskozi v škodo in nazadovanje manjšinskega oz. dvojezičnega šolstva.

Trdim, da se zanemarjanje znanstvenih razprav o manjšinskem šolstvu danes hudo maščuje. Modernizacija družbe, kot trend k urbanizaciji, naraščanje dominantnosti večinskih jezikov, izginotje tradicionalnih družinskih struktur, opuščanje vaških skupnosti, tehnizacija uporabe medijev, naraščanje pomembnosti organiziranega otroškega varstva, vse to posega v strukture manjšine in s tem tudi v strukture manjšinskega šolstva na Koroškem. Vsi ti trendi niso popolnoma novi, res pa je, da na izobraževalnem in šolskem sistemu manjšine vodijo do posebnega problema, ker zapustijo na nivoju jezika veliko vrzel. Kako namreč razviti manjšinsko šolstvo, ki naj bi tudi v bodoče z atraktivnim dvojezičnim poukom konkuriralo v družbi, ki se zgleduje po funkcionalnosti in uspešnosti t.i. svetovnih jezikov? Zdi se, da se manjšinsko šolstvo ne bo tako hitro izklopalo iz marginaliziranja, ki ga je utrpelo s strani izobraževalne in raziskovalne politike. Morebiten preobrat je, če se bo uradna politika zavedala svoje prinesnine, ki jo ima doboljšanja dvojezične izobrazbe. Znanstveno preverjanje uspešnosti manjšinskega šolstva je iz znanstveno teoretičnih in etičnih vidikov, če je za takim konceptom tudi namen. dvojezičnosti na Koroškem dati družbeni ugled. V kolikor bi se s tako filozofijo znanstvenega proučevanja dvojezičnega pouka strinjale tudi koroške politične strukture, je najbrž v tem hipu zelo vprašljivo. Saj bi to tudi pomenilo, da dobijo do pedagogov-znanstvenikov na lastni deželni univerzi odnos brez predsodkov in se jih povabi k čimprejšnjemu raziskovanju. Kajti do nedavnega je veljal odlok deželnega šolskega sveta, ki je eksplicitno prepovedal vstop znanstvenikom celovške univerze in jih kvalificiral kot "šolam tuje osebe".

Tak odnos odgovornih do znanosti je v resnici zaviral, da bi se že v preteklosti začela stvarna in pedagoško-znanstvena razprava o prednostih in deficitih ter možnih perspektivah dvojezične vzgoje v ljudskih šolah. Ne da bi zdaj bolj podrobno utemeljeval, lahko trdim, da je razvoj manjšinskega šolstva v preteklosti skoraj do cela zavise-lo od pedagoških in didaktičnih iniciativ posameznih učiteljev. Podpora s strani odgo-

vornih je prišla šele z novo personalno zasedbo pri manjšinskem šolskem oddelku na deželnem šolskem svetu.

3. Kaj pravijo številke? Kako zanesljive so statistike?

Ker o manjšinskem šolstvu na Koroškem skoraj ni raziskav, ki bi med drugim proučevale učinkovanje in atraktivnost sedanje dvojezične učne prakse, je možno samo pritegniti vsakoletno statistiko prijav, ki jo izda manjšinski šolski oddelk pri Deželnem šolskem svetu. Zato se bom v naslednjih izvajanjih o zasidranosti manjšinskega šolstva med prebivalstvom predvsem osredotočil na omenjene statistike in na manjšo lastno raziskavo, ki sem jo opravil leta 1996. Pri tej raziskavi sem se na podlagi intenzivnih intervjujev pogovarjal z 20 starši, ki se ne prištevajo k slovenski narodni skupnosti in imajo svoje otroke prijavljene k dvojezičnemu pouku.

Tabela 1: Prijave k dvojezičnemu pouku

šolsko leto	ljudska šola	glavna šola	slov. gimnazija
1945	13.902		
v. 22.9.1958	10.030	2.744	
n. 22.9.1958	2.094 20,88	305	137
1960 / 61	1.820 17,28	138	228
1965 / 66	1.602 14,46	156	375
1970 / 71	1.486 14,53	351	422
1975 / 76	1.224 13,95	378	465
1980 / 81	1.115 15,88	416	538
1981 / 82	1.096 16,38	368	515
1982 / 83	1.088 17,10	377	511
1983 / 84	1.063 17,52	339	491
1984 / 85	1.070 18,38	333	472
1985 / 86	1.098 19,06	328	443
1986 / 87	1.130 19,88	311	433
1987 / 88	1.107 19,49	313	439
1988 / 89	1.092 19,36	280	435
1989 / 90	1.134 20,00	275	449
1990 / 91	1.163 20,58	300	421
1991 / 92	1.242 22,03	317	436
1992 / 93	1.302 22,62	275	450
1993 / 94	1.338 22,75	285	458
1994 / 95	1.368 23,66	290	453
1995 / 96	1.375 23,71	285	469
1996 / 97	1.427 25,00	298	459
1997 / 98	1.494 25,71	275	445
1998 / 99	1.620 26,52	262	426

Iz tabele 1 je možno razbrati več kot samo statističen razvoj manjšinskega šolstva zadnjih štirih desetletij. Pretekli september je minulo 40 let, odkar je na pritisk nemškonacionalnih krogov takratni deželni glavar Ferdinand Wedenig izdal odlok, da lahko starši odjavijo svoje otroke od dvojezičnega pouka. Ta politična odločitev je bila ena najusodnejših za slovensko manjšino, dvojezično šolstvo in odnose med nemško- in slovenskogovorečimi na Koroškem. Kdor se bolj točno ukvarja s koroško manjšinsko politiko, ve, da je razvoj manjšinskega šolstva najtesneje povezan s politično klimo in političnimi dogodki. Zato tudi ni čuda, da je v letih po trganju dvojezičnih tabel jeseni 1972 prišlo pri prijavih k dvojezičnemu pouku do najvidnejših upadov. Na eni strani se je manjšinsko šolstvo sredi 70-tih znašlo na dnu akceptiranosti v koroški družbi, kajti le vsak sedmi otrok od desetih je bil na veljavnostnem območju še prijavljen k dvojezičnemu pouku. Na drugi strani se je širom Avstrije razvila široka solidarnost nemškogovorečih s koroškimi Slovenci, ki je daljnoročna začela vplivati deloma pozitivno na prirastek prijav k dvojezičnemu pouku. Čeprav so v tem obdobju sprejeli odločilne zakone (na primer Zakon o narodnostnih skupinah 1976), ki so jezikovno, kulturno, politično in družbeno pomembnost manjšine zožili, je hkrati pri šolstvu opazati prve pozitivne zametke pri nemškogovorečih, ki začnejo prijavljati svoje otroke k dvojezičnemu pouku.

Naslednji udar proti manjšinskemu šolstvu je sledil sredi 80-let, torej v momentu, ko so se prijave začele pomikati proti magični meji 20 procentov. Zahteva po ločevanju otrok, ki so jo sprožili nešmkonacionalne skupine leta 1984, zgleda da ni več mogla zaustaviti civilnega obnašanja prebivalcev na dvojezičnem ozemlju. Obdobje prejšnjega desetletja najbolj jasno dokazuje solidarnost večinskega prebivalstva z manjšino. Javne inštitucije kot avstrijske univerze, znanstveni inštituti ter številne cerkvene in privatne organizacije se nedvoumno izrečejo proti segregacijskim zahtevam v šoli in s tem izpovedo tudi potrebo po izboljšanju dvojezične izobrazbe. V številnih pogovorih s študenti celovške univerze in z zastopniki različnih kulturnih in socialnih iniciativ na Koroškem se prikaže, da je znanstveni angažma celovške univerze v šolskem vprašanju signal za večje upoštevanje dvojezičnosti in dvojezične vzgoje. Mnogi nemškogovoreči, ki so prijavili svoje otroke k dvojezičnemu pouku, so se ozirali po argumentih celovške univerze in njenih zastopnikov. Lahko trdimo, da je zavzetost javnih in poljavnih inštitucij za manjšinsko šolstvo bilo odločilnega pomena, da se dvojezična šolska izobrazba zasedrala kot nekaj pomembnega in atraktivnega.

Pozitiven trajajoč trend pri naraščanju prijav z začetkom 90-tih let ima pa vsekakor tudi opraviti s splošno političnimi preobratu v Evropi. Evropska izobraževalna politika je jasno zazrta v večjezičnost, kar pomeni, da je znanje jezika sosedu ključ do večjezične in multikulturne izobrazbe. Ravno z nastankom nove države Slovenije je čez noč izginila sovražna slika o komunističnem sosedu. Dejstvo je, da so predvsem nemškonacionalni krogi v preteklosti slovenščino skušali diskreditirati z jezikom komunizma in s tem z jezikom "smrtnega sovražnika" koroškega domoljubja (glej WAKOUNIG 1990). Ta negativna propaganda na račun slovenščine je dolgo odbijala starše, da bi prijavili svoje otroke k dvojezičnemu pouku, ker niso želeli, da bi njihovi otroci postali žrtve psovanja in žaljenja. Gospodarsko povezovanje med Koroško in Slovenijo dobiva v zavesti javnosti vedno večji politični in strateški pomen, kar ima pozitiven vpliv na družbeni status slovenščine in dvojezičnosti. Zdi se, da zaverovanost v enojezičnost in zakrnjen ponos, "da ne znam niti najmanj slovenščine", postajata tudi na Koroškem čedalje manj sprejemljiva.

Trenutni delež prijav kaže, da ljudje manjšinsko šolstvo sprejemajo kot alternativno ponudbo šolanja. S tem je šolstvu uspelo odvrniti napade, ki bi ga lahko potisnili na

obrobje in v nepomembnost. Naraščanje prijav lahko tolmačimo tako, da si starši od tega šolstva nekaj pričakujejo za življenjsko kariero svojih otrok. Treba je vedeti, da tvorijo največji rezervoar za prijave otroci, ki pridejo iz nemškogovorečih oz. dvojezičnih družin. Sicer to ni čisto novo spoznanje, vendar pa so se z nemškogovorečo klientelo bistveno spremenila pričakovanja. Medtem ko so še pred dobrimi 10 leti nekako Koroški Slovenci in njihovi politični organizaciji nekako implicitno definirali namene in cilje dvojezične vzgoje, so pedagoška pričakovanja danes popolnoma različna in raznolika, ker so nemškogovoreči prijavljeni otroci bistveno spremenili tudi pedagoška izhodišča. Glavni konzument dvojezičnega pouka je otrok z nemškogovorečo socializacijo in slovenstvu odmaknjenim družinskim ozadjem. Ta t.i. demografska, kulturna in jezikovna sprememba prijavljenih otrok je eden izmed najbistvenejših izzivov za uspešnost manjšinskega šolstva na Koroškem.

4. Normalne biografije prijavljenih otrok ni

Iz zgodovine splošnega šolstva je znano, da je s svojim organizatoričnim urejanjem vedno skušalo homogenizirati tiste, za katere naj bi bilo namenjeno. Reguliranje je potekalo s pomočjo spolnih, verskih, etničnih in jakostnih kriterijev. V ozadju takega organizatoričnega urejanja je bila filozofija, da je samo homogenizirana skupina konkurenčna in zmožna za preživetje. Vse kar ni odgovarjalo predstavam homogenizirane skupine se je izločilo. Do gotove mere zasledimo to filozofijo homogeniziranja že v nazivu "manjšinsko šolstvo". Ko je zakonodajalec leta 1959 preimenoval šolsko ureditev o "Dvojezičnih ljudskih šolah" iz leta 1945 v "Manjšinsko šolstvo" je s tem implicitno dal tudi organizacijsko navodilo za urejanje šolarjev. Naziv "manjšinsko šolstvo" vsebuje asociacijo, da gre za šolo manjšincev, vsebuje tudi predstavo, kakšen naj bi bil tisti, ki se vpiše za to šolstvo. S tem je struktura po homogeniziranju šolarjev tudi začrtana.

Iz novejših razprav, ki se ukvarjajo z najnovejšimi trendi izobraževanja in šolanja je znano, da učenca z normalno biografijo ni več. Ravno migracijski tokovi so tej normalni biografiji vzeli vse podlage, kajti biografska ozadja šolarjev so se v zadnjih desetih letih tako spremenila, da je težko iskati normo, ki bi še imela veljavo pri opisu povprečnega šolarja. Vse to velja tudi za prijavljene otroke k dvojezičnemu pouku. Morda se je še dalo pred nekaj leti bolj točno orisati konture prijavljenih otrok in jih tudi posplošiti. Dejstvo, da večina prijavljenih otrok danes ne dorašča v neposredni afiniteti do slovenske kulture in slovenskega jezika, je nekoč zamišljeno normalno biografijo prijavljenih otrok postavilo na glavo. Za marsikatero dvojezično učiteljico je ravno to raztapljanje normalne biografije prijavljenega otroka, ki naj bi prišel iz zavedne slovenske družine, kjer so starši zagnani za napredovanje v šoli ipd., ena največjih poklicnih streznitev. Naraščanje prijav nemškogovorečih pa je več ali manj razveljavilo vse pedagoške sigurnosti in osebna gledanja na dvojezični pouk. Lahko se reče, da se manjšinsko šolstvo zelo dobro približuje k tistim šolskim realitetam, ki zahtevajo od posameznega učitelja kulturo dvoma, pripravljenost do relativiranja in pripravljenost do novega dožemanja šolske prakse (glej BECK 1996). Od vsega, kar je še pred nedavnim dajalo varnost, jasen pogled in orientacijo za ukrepanje, se je treba posloviti. Tako je karakterizirana šolska realiteta postmodernizma (glej MEXER-DRAWE 1996).

Tabela 2: Znanje slovenščine 1. šolska stopnja

letnik	dobro	neznatno	nobeno
1983/84 (267)	118 = 44,2%	57 = 21,3%	92 = 34,5%
1984/85 (272)	103 = 37,9%	62 = 22,8%	107 = 39,3%
1985/86 (301)	113 = 37,5%	87 = 28,9%	101 = 33,6%
1986/87 (312)	101 = 32,4%	55 = 17,6%	156 = 50,0%
1987/88 (283)	99 = 35,0%	67 = 23,7%	117 = 41,3%
1988/89 (301)	92 = 30,6%	76 = 25,2%	133 = 44,2%
1989/90 (325)	104 = 32,0%	93 = 28,4%	128 = 39,4%
1990/91 (332)	103 = 31,1%	68 = 20,4%	161 = 48,5%
1991/92 (364)	122 = 33,5%	86 = 18,7%	156 = 42,8%
1992/93 (383)	105 = 27,4%	76 = 19,8%	202 = 52,8%
1993/94 (383)	114 = 29,8%	77 = 20,1%	192 = 50,1%
1994/95 (389)	101 = 25,9%	78 = 20,2%	210 = 53,9%
1995/96 (406)	112 = 27,6%	80 = 19,7%	214 = 52,7%
1996/97 (444)	105 = 23,6%	74 = 16,7%	265 = 59,7%
1997/98 (456)	98 = 21,5%	94 = 20,6%	264 = 57,9%
1998/99 (526)	131 = 24,9%	112 = 21,3%	283 = 53,8%

Tabela 2 zelo nazorno prikazuje, kako se je v teku 15 let znanje slovenščine pri prijavljenih prvošolcih spremenilo. Medtem, ko je še v šolskem letu 1983/84 skoraj 45 % prvošolcev, ki po ocenah učiteljev pridejo z dobrim znanjem slovenščine v šolo, jih je v tekočem letu 1998/99 samo več četrtina (24,9 %). Na drugi strani pa je vedno več prijavljenih k dvojezičnemu pouku takih otrok, ki nimajo prav nobenega predznanja v slovenščini. Na podlagi podrobnejše analize lahko trdimo, da so nemškogovoreči starši tisti, ki najbolj "zalagajo" manjšinsko šolstvo. Otroci slovenskih družin oz. z dobrim predznanjem slovenščine so v manjšini. Ali pa še bolj poantirano povedano: slovenska manjšina je tudi v "lastnem" manjšinskem šolstvu v manjšini.

Podrobna analiza znanja slovenščine na ravni posameznih šol prikazuje posebno zanimiv rezultat. Povsod tam, kjer že dalj časa uspeva dvojezična vzgoja v občinskih ali pa privatnih otroških vrtcih, je tudi največji delež takih otrok, ki pridejo z dobrim znanjem slovenščine v šolo. Ta korelacija velja na primer za ljudske šole Pliberku, Božjem grobu, Globasnici, Šmihelu, Šentprimožu, Bilčovsu, Šentjakobu v Rožu in Škofičah. Ta rezultat pa podkrepljuje tezo, da je kvalitativno napredovanje pri dvojezičnem pouku tesno povezano z dobro in zavzeto dvojezično vzgojo v otroških vrtcih.

Pedagoški razvoj manjšinskega šolstva brez temeljite razprave o sestavu prijavljenih otrok skoraj nima perspektiv. Za bodočnost je eden največjih argumentov v tem, da je odprtost nemškogovorečih staršev treba vključiti v razprave o nadaljnjih reformah dvojezičnega šolstva. To pa pomeni, da je potrebo po čim osnovnejši dvojezični vzgoji že v otroških vrtcih razlagati tudi nemškogovorečim staršem, da bo pristop k dvojezičnemu pouku čim manj abrupten in nepričakovan.

5. Šteje edino kvalitativen pouk

Obe tabeli nazorno prikazujeta, da je prirastek prijav k dvojezičnemu pouku v zadnjih letih zelo viden. Nemškogovoreči nimajo strahu pred stikom s slovenščino oz. dvojezičnostjo. V tem sklopu je zanimivo zvedeti, iz kakšnih motivov prijavljajo nemškogovoreči starši svoje otroke k dvojezičnemu pouku. Kot sem že prej omenil, sem pred dvema leti povprašal 20 oseb, ki so se odločili svoje otroke prijaviti k dvojezičnemu pouku.

Iz pogovorov je sklepati, da so ti nemškogovoreči starši zelo samozavestni glede šolanja svojih otrok. Zanje šola in tudi dvojezična izobrazba nista tabu, zato razpravljajo o njima tudi s svojimi znanci ali pa se vključujejo tudi javno v diskusijo. Svojim otrokom hočejo nuditi dobro šolsko izobrazbo, ki naj bi bila podlaga za boljše življenjske in poklicne perspektive. Če dvojezičen pouk tem pričakovanjam lahko bistveno prispeva, je to izobraževalno ponudbo treba koristiti, meni večina intervjuvanih staršev. Dvojezičen pouk je zanje primarno regionalno specifična izobraževalna ponudba, ki pa je nikakor ne povezujejo s kakimi "narodnostnimi momentimi". Pri prijavih svojih otrok k dvojezičnemu pouku so se nekateri povežali s slovenskogovorečimi, da bi dobili kake informacije o jeziku samem. Solidarnost do slovenske narodne skupnosti pa zanje tudi ni vzrok za prijavo. Ta rezultat je v tolikor zanimiv, ker je ravno v 70-tih in 80-tih bilo nekaj nemškogovorečih, za katere je solidarnost s slovenskogovorečimi bila pogostokrat motivacija, da so svoje otroke prijavili.

Zgleda, da se generacija staršev 90-tih tudi ne zgleduje po tem, kaj misli uradna politika o prijavih. Edino le kar jih vodi, sta samozavest in skrb za dobro izobrazbo svojih otrok. Zanje so tudi izjave nekaterih domovinskih organizacij o manjšinskem šolstvu nepomembne. Pri svojih razmišljanjih o šolski izobrazbi za svoje otroke se nočejo ravnati po društvih in inštitucijah, ki iz "nacionalnih in političnih interesov" hočejo ustvarjati "neprijetno skupinsko vzdušje" in s tem "omejujejo osebno svobodo". Treba pa je vedeti, da so ti starši tudi zelo kritični do ponudbe dvojezičnega pouka. Zanje je dvojezičen pouk tako dolgo zanimiv in primeren, dokler vidijo, da otrok napreduje in se dobro počuti. V ospredju dojemanja dvojezičnega šolstva je njegova kvaliteta, ki naj bi koristila osebnemu napredovanju otroka.

V teh odgovorih je zapaziti moment osebne svobode in osebne odgovornosti do lastne odločitve. Starši niso več sužnji nekdanjih odločitev, marveč pazljivo sledijo šolskemu procesu in če pogrešajo kvaliteto pouka in dobro počutje otroka, so pripravljeni, otroka tudi odjaviti. V svojih razmišljanjih se starši ne ozirajo na kake narodnostne aspekte. Svojega ravnanja ne povezujejo s kakimi osebnimi posledicami, ki bi se lahko pripetile zaradi prijave k dvojezičnemu pouku.

Kaže, da so tudi na podeželju narodnostni momenti zelo izgubili socialno kontrolo, kar se pravi, da se starši pri odločitvi za prijavo k dvojezičnemu pouku ne pustijo voditi od negativne propagande. Omaleževanje dvojezičnega šolstva, ki je še pred leti mnoge odvrčalo od prijave, pa nima več kolektivne veljave za odločanje in ravnanje ljudi. Starši so v svojih odločitvah avtonomni, zanje je važno kvalitativen dvojezičen pouk.

Iz pogovorov s starši je sklepati, da je dvojezičen pouk bolj kot kdaj v javni izložbi in izpostavljen kritičnemu opazovanju staršev. Odločitev za dvojezičen pouk nikakor ni povezana ne s pripadnostjo k tej ali oni narodni skupini in tudi ne z momentimi solidarnosti s slovenskim jezikom.

6. Perspektive manjšinskega šolstva

Prijava in tudi neprijava k dvojezičnemu pouku sta dolga bili pod pritiskom narodnostnega konflikta na Koroškem. Tako prijava kot neprijava sta bili neke vrste izkaznici za narodnostno pripadnost. Ob prijavih so se štete tako duše na tej kot na oni strani. Manjšinsko šolstvo je igralo vlogo tihega plebiscita. Zato se tudi status dvojezične šolske izobrazbe v preteklosti ni dal primerjati s statusom preostale enojezične šolske izobrazbe. Dvojezično šolstvo je bilo podrejenim političnim namenom, stvarni pedagoški momenti so bili postranski. Za pravo reformo dvojezičnega šolstva in za kritično razpravo o učinkovitosti dvojezičnega šolstva ni bilo prostora in tudi ne politične volje. Manjšinsko šolstvo je do pred kratkim bil predmet političnega konflikta, s katerim se je skoraj še vedno dalo dobiti te ali one volitve.

Po novejših podrobnejših opazovanjih se zdi, da etnično opredeljevanje izgublja na pomenu - tako za politiko kot tudi za vsakdanje življenje ljudi. Nastaja vtis, da je vsaj v širši koroški javnosti strmenje na izključno narodnostne momente, torej kaj je zdaj "slovensko" in kaj je zdaj "nemško", zaenkrat doseglo svoj višek. Mnogim je to narodnostno fiksiranje jemalo energije in zavzetosti za socialne, kulturne in izobraževalne iniciative, s katerimi so hoteli preseči etnično opredeljevanje. Zato tudi ni čudno, da so se v preteklosti mnogi starši skušali izogniti političnemu pritisku na ta način, da svojih otrok niso prijavi. Kajti neprijava ni bilo negativno honorirana. Negativno reakcijo manjšine so lažje pogrešali in "predelali".

Sicer je težko prognozirati, kakšen bo nadaljnji razvoj prijav k dvojezičnemu pouku, vendar je neke vrste anahronizem, če se tudi v bodoče skuša ohraniti naziv "manjšinsko šolstvo". Prijave so najboljši dokaz za to, da so nemškogovoreči to dvojezično ponudbo šolske izobrazbe sprejeli. Zaradi tega je treba resno razmišljati, kako dati temu šolskemu sistemu bolj zanimiv in v premagovanje narodnostnih in državnih meja zazrt naziv. Ravno izobraževalni sistem, ki bi v svojih strukturah upošteval kulturna in jezikovna stičišča regije, bi lahko naredil prvi korak v živeto trojezičnost. Trenutno manjšinsko šolstvo se lahko znebi svoje historične hipoteke tudi s tem, da se ga preoblikujejo v izobraževalno ponudbo, ki bi upoštevala potrebe regionalne pluralnosti.

Literatura:

Beck, Ulrich: Das "eigene Leben" in die die eigene Hand nehmen. In: Pädagogik, 1996,7/8, 41 - 47.

Gstettner, Peter: Zwanghaft Deutsch. Über falschen Abwehrkampf und verkehrten Heimatdienst. Drava: Klagenfurt-Celovec 1988

Meyer-Drawe, Käte: Tod des Subjekts - Ende der Erziehung? In: Pädagogik, 1996,7/8, 48 - 57

Pädagogische Fachvereinigung / Strokovno pedagoško združenje (Hrgb.): Abschied von Reformillusionen. Das Minderheitenschulgesetz 1988 - eine kritische Bilanz nach drei Jahren. Eigenverlag: Klagenfurt-Celovec 1991

Wakounig, Vladimir: "Die Sprache der Todfeinde". Sprachliche und ethnische Unterdrückung am Beispiel der Kärntner Slowenen. In: WODAK, Ruth / MENZ, Florian (Hrsg.): Sprache in der Politik - Politik in der Sprache. Analysen zum öffentlichen Sprachgebrauch. Drava: Klagenfurt-Celovec 1990, 79-97

Wakounig, Vladimir: Die unerfüllte Dienstbarkeit der Universität. Kritische Bemerkungen zum Verhältnis von Universität für Bildungswissenschaften Klagenfurt/Celovec und Region. In: Das gemeinsame Kärnten - Skupna Koroška. Dokumentation des deutsch-slowenischen Koordinationsausschusses der Diözese Gurk. Bd.11. Klagenfurt 1991, 709-716

Summary

Minority schools in Carinthia – The necessity of a new attitude?

Bilingual schools in Carinthia went through significant changes over the last decade. The reorganization from 1988 which was the result of German nationalistic pressures caused painful changes in the structural and organizational conditions. Its positive effect was that it brought smaller classes and additional posts for the so called additional teachers. The negative side, however, is the yielding to the demands, hostile to social and educational bilingual equality. A true linguistic, cultural and social re-structuralization also occurred with the registered children. Teachers' estimates show that less than one third of registered children enter elementary school with a good command of Slovene.

Although the acceptance of bilingual classes is increasing with parents (above all the German speaking ones), it should nevertheless be reconsidered how to ensure, in future, quality classes for those children who expect effective improvement of competence in Slovene. The structure of registered children indicates that the term »minority schooling« will soon no longer be relevant for bilingual education. There are a number of indicators in favour of regional education.